

Министерство образования и науки Российской Федерации
Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования «Бурятский государственный университет»

«УТВЕРЖДАЮ»

Председатель приёмной комиссии

Н.И. Мошкин

« 14 » сентября 2016 г.

ПРОГРАММА

вступительного испытания по бурятскому языку и литературе
на программы высшего образования - программы бакалавриата
по направлению 44.03.05 - педагогическое образование с двумя
профилями подготовки (родной язык и литература, русский язык и
литература)

Улан-Удэ
2016

I. Гол эрилтэнүүд

Шалгалта дээрэ дээдэ хургуулида орожо байхан урагша нимэ юумэнүүдые мэдэхэ ёһотой:

- доро үгтөөшэ уран зохёолнуудые уншаһан байха;
- уншаан зохёолнуудайнгаа автор тухай, номой нэрын тайлбарилга;
- зохёолой герой болоод үйлэдэгшэ нюурнууд тухай, зохёол соохи шухала үйлэнүүдые мэдэхэһээ гадна, тэрэнэй хоорондохи харилсаа холбоонуудые, типическэ удха шанар;
- уран зохёол бэшэхэ гол шухала аргууд, зураглалай янзунууд, зохёолой сэдэб, гол удха, уран зохёолой геройнууд, байгуулга, сюжет г.м. уран зохёолой теориһоо ойлгосонуудые;
- байгуулгын шухала онсо янзунуудые, хэлэнэй зураглан тодорхойлго арга хэрэгсэлнүүдые;
- сээжэлдэһэн шүлэгүүдые, үргэлжэлһэн зохёолой хэһэгүүдые;
- литературна зан абари, литературна тип, романтизм, реализм гээн ойлгосонуудай шухала шэнжэнүүдые г.м.

Дээдэ хургуулида орожо байхан хурагша нимэ юумэнүүдые хэжэ шадаха ёһотой:

- уран зохёолшын зохёол соогоо бэшэһэн уран зураглалые хөөрөжэ;
- уран зохёолшын зураглаһан зурагые ухаан бодолдоо, сэдхэлдээ бии болгожо;
- уран зохёолой гол шухала үйлэнүүдые, үйлэдэгшэ нюурай хэлэһэн үгэ, хэрэг г.м. бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;
- зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагааниие, сагые, тэрэнэй хойшолонгые элирүүлжэ;
- зохёолой хэлэнэй уран аргуудые, байгаалиин зураглалнуудые текст сооһоо илгажа;
- зохёолой идейнэ болоод уран хайханай талые харуулалгада сюжетдэй зүйлнүүдые үүргэ болон гол проблематика элирүүлжэ;
- уран шүлэгэй шэнжэлэлгэ хэжэ, ямар хэмжүүрээр бэшэгдэһэн бэ гэжэ элирүүлжэ;
- зохёолой геройнуудай өөр өөрын ба бултандань хабаатай шэнжэнүүдые тодорхойлон, характеристикэ үгэжэ, тэдэндэ авторай ямараар хандажа байһые элирүүлхэ зорилготойгоор геройнуудые зэргэсүүлжэ;
- литературы асуудалнуудаар бэшэгдэһэн ажалнуудаар тезисүүдые табижа;
- уншаһан номой справочна аппарат, мүн уран зохёолой нэрэ томьёонуудай толи хэрэглэжэ;
- уншаһан номоор ханамжа бэшэжэ.

II. Уран зохёол үзэхэдэ хэрэглэхэ нэрэ томьёо

Үргэлжэлһэн зохёол тухай ойлгосонууд

Абари зан – характер

Байгаалиин зураглал – пейзаж

Гурбалжан роман (роман-трилоги) – роман-трилогия

Дүрэ – образ

Дүрэ зураг (хүрэг) – портрет

Зохёогшо – автор

Зохёолой оролто (эхилэлтэ) – пролог

Зохёолой оролто үгэ (үгүүлэл) – предисловие (автора)

Зохёолой түгэсхэл (дүүргэлтэ) – эпилог

Зохёолой түгэсхэлэй үгэ (үгүүлэл) – послесловие (автора)
Зохёолшон – писатель
Зохёолшын найруулга – стиль писателя
Зүрилдөөн – конфликт
Тодорхойлон бэшэлгэ – описание
Тодорхойлолто – характеристика
Туужа – повесть
Уран хайханай зураглалга – художественное изображение
Уран хайханай тайлбарилга – художественная интерпретация
Уран хайханай удхалалга – художественное осмысление
Ушарал (новеллэ) – новелла
Үгүүлэл (хөөрөөн) – рассказ
Үйлын түгэсхэл (тайлал, задалал) – развязка действия
Үйлын дээдэ туйл – кульминация действия
Үйлын уялаа (эхилэлтэ) – завязка
Үйлын хүгжэлтэ – развитие действия
Үйлын уялаа (эхилэлтэ) – завязка (триггер)
Үйлэ хэрэгүүдэй хубарил – сюжет
Үйлын оролто (урдахи байдал) – экспозиция
Үргэлжэлхэн зохёол – проза
Үргэлжэлхэн зохёолой баатар – эпический герой
Хоёролжон роман (роман-диологи) – роман-дилогия

Шүлэглэлхэн зохёол тухай ойлгосонууд

Зохёогшын бодото намтар – эмпирическая биография автора
Зохёогшын дүрэ – образ автора
Зохёогшын уран хайханай «эжэл» – художественный «двойник» автора
Зохёогшын уянгата «Би» – лирическое «Я» автора
Уянга – лирика
Уянгашан – лирик
Уянгата герой – лирический герой
Уянгата зохёол – лирическое произведение
Уянгата шүлэглэл – лирическая поэма
Уянгата шүлэгшэн – поэт-лирик (букв. лирический поэт)
(Уянгата) үлхөө шүлэгүүд – (лирический) цикл стихотворений
Уянгын зохёолой гол зүйл – предмет изображения лирики
Уянгын зохёол соо хэлэгшэ – субъект высказывания в лирике
Уянгын зохёол соо хэлэгдэгшэ – объект высказывания в лирике
Уянгын зохёол соо зураглагша – (лирический герой как) изображающий
Уянгын зохёол соо зураглагдагша – (лирический герой как) изображаемый
Уянгын шүлэг – лирическое стихотворение
Үльгэрлэлхэн (туужалхан) шүлэглэл – эпическая поэма
Шүлэг – стихотворение
Шүлэгшэн – поэт
Шүлэгшэнэй дүрэ – образ поэта
Шүлэгшэнэй уран хайханай намтар – художественная

биография поэта

Шүлэгшэнэй уянгата «Би» – лирическое «Я» поэта

Шүлэгшэнэй хуви бэе – личность поэта

Зүжэглэһэн зохёол тухай ойлгосонууд

Гасаланта (гай) зүжэг – трагедия

Гасаланта (гай) хошин зүжэг – трагикомедия

Гол үйлэдэгшэ нюурнууд – главные действующие лица

(Гол үйлэдэгшэ нюурнуудта) эсэргүү харша үйлэдэгшэ
нюурнууд – герои-антиподы (главным действующим лицам)

Гурбан бүлгэмэй үйлэдэгшэ нюурнууд (гол үйлэдэгшэ
нюурта хабаатай) – три группы действующих лиц (по
отношению к главным героям)

Зохёогшын ажаглалта – авторское примечание (в зн.
ремарка)

Зохёогшын сухарилтанууд – авторские отступления

Зүжэглэһэн зохёол – драма

Зүжэглэһэн зохёолой герой – драматический герой

Зүжэглэһэн зохёолой шухала бэшэ (юрын) үйлэдэгшэ
нюурнууд – второстепенные персонажи

Зүжэгэй ажаглалтын тэмдэглэл – сноска в ремарке

Зүжэгэй баатарнуудай дүрэнүүдэй гурбан хэмжээн – три
уровня образов драматических героев

Зүжэгэй байгууламжын үзэгдэл – явление (картина, сцена)
как композиционная часть

Зүжэгэй байгууламжын үйлэ – действие (акт) как
композиционная часть

Зүжэгэй гол ханаа харуулһан хэдэл шүлэг – эпиграф к драме

Зүжэгэй ойро зуурын үйлэдэгшэ нюурнууд – эпизодические
персонажи

Зүжэгэй наадагша нюурнууд – действующие лица
(персонажи) драмы

Зүжэгэй наадагша нюурнуудай хэлэлгын үйлэдэгшэ
нюурнууд – внесценические персонажи

Зүжэгэй үйлэдэгшэ нюур – действующее лицо драмы

Зүжэгэй үйлэдэгшэ нюурнуудай зүрилдөөн – конфликт
действующих героев драмы

Зүжэгэй үйлэ хэрэгүүдэй хубарилай байгууламжа –
сюжетная композиция драмы

Зүжэгэй хүдэлсын байгууламжа – динамическая композиция
драмы

Хошон зүжэг – комедия

Зохёолнууд

Онтохонууд. Нүүл хүбүүн. Зургаан нүхэд.

Буряад арадай «Гэсэр» гэхэн үльгэр.

Аламжа мэргэн. Сагаадай мэргэн хүбүүн, Ногоодой сэсэн басаган.

Ерэнсэй ехэ үбгэн.

Шоно баатар.

Номтоев Р. Аршаанай дуһал.

Үльгэрэй далай.

Аржа Буржа хаан.

МонголоЙ нюуса тобшо.
 Намсараев Н.Н. Үгытэй хубүүн.
 Лыгденов А.Г. Унаган. Үншэн.
 Номтоев Ц.Н. Хилээмэн.
 Байминов Ш.Д. Нүнийн эбшээн. Онгосомни. Аадар.
 Шагжин Ц. Г. Баярта үдэр. Будамшуу.
 Ангархаев А.Л. Баһал сэдхэлдэм. Алтан. Мүнхэ ногоон хасуури. Арбан табанай һара.
 Базаржапова Г.Х. Зунай үдэшэ. Нара хүлээнэб.
 Бадмаев Ц.-Б. Б. Фасоль тухай баллада.
 Дондогой Ц.-Д. Ц. Гэр тухай баллада.
 Доржиева Д. Р. Нүүдэл түүдэгүүд.
 Дамбаев Д.Ц. Дулыш, минии атом!
 Галанов Ц.Р. Саран хүхы.
 Ябжанов Б.Н. Хэрмэшэ.
 Балдано Н. Г. Энхэ-Булад баатар.
 Пурбуев Б.-М. П. Талын басаган. Эрхэхэ наран.
 Раднаева Г.Ж. Үбэл. Аадар. Ургы сэсэг. Наран сэсэг. Ээрсэг. Түрэлгын зоболон.
 Чойбонов М.Р. Мүнхын аршаанай мүнхэн дуһал.
 Доржогутабай Д.Ш. Буряд хүнби.
 Жанчипов Б.Н. Үүлэн шүхэр.
 Намсарайн Б.-Б. Н. Шубуудай хуралдаан.
 Дон Ц.Д. Шуата хюдалга. Үбгэн Жэбжээнэй мэргэн. Хиртэһэн һара. Брынзын санха.
 Самбуев М.Ж. Зуун дуун. Ленинград тухай шүлэгүүд.
 Базарон Ч.-Лх. Хаарташан.
 Намжилон Д.-Р. Буряд аршааншадай байдал.
 Барлуков И. Архиин зэмэ.
 Солбонэ Т. Цветостепь.
 Тапхаев Л.Д. Ёохор.
 Мүнхэ Сарьдаг. Саяанда.
 Галсанов Ц. Г. Бурядни, Бурядни, түрэлхи Бурядни, Табан таанаараа магтанам,
 Хэнгэргэ.
 Батожабай Д.-Р. О. Багшашни хэн бэ? Төөригдэһэн хуби заяан.
 Тумунов Ж. Т. Талын бүргэд. Халуун зүрхэн. Веда. Нойrhoо һэриһэн тала.
 Намсараев Х. Н. Олзуурхуу Ондорёон. Тайшаагай ташуур. Үүрэй толон.
 Нимбуев Ш.Н. Эхын юрөөл.
 Бальбуров А.А. Зэдэлээтэ зэбэнүүд.
 Балданжабон Ж.Б. Сэнхир хаданууд.
 Цыдендамбаев. Ч. Ц. Илахаяа ошохомнай. Банзарай хубүүн Доржо. Түрэл нютагһаа холо.
 Холо ойрын түрэлнүүд. Буряд басаган.
 Жалсараев. Д.З. Газар дэлхэйн дуунууд.
 Дамдинов Н.Г. Мүшэтэ харгы. Шэлдэй зангийн дуун.
 Улзытуев Д.А. Ая ганга. Шоно баатар тухай дуун.
 Эрдынеев Д.О. Ехэ уг. Үйлын үри.
 Эрдынеев Б.Ш. Бэшэгдээгүй шүлэгүүд.
 Дамбаев Д.Ц. Урагшаа, минии поезд!
 Дугаров Б.С. Звезда кочевника. Саянские старики.

III. ЛИТЕРАТУРА

1. Алтан гадаһан : хубисхалай урда тээхи буряд уран зохёолоор дунда һургуулийн 9-10-дахи классуудта үзэхэ хрестомати / Авт.-согсолб. В. Б. Махатов, Х. Г. Цыденова. – Улаан-Үдэ : Бэлиг, 2008. – 396 х.

2. Бадмаев Б. Б. Бурятская литература первой половины XX века / Б. Б. Бадмаев. – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского госуниверситета, 2003. – 46 н.
3. Бадуева Г. Ц. Рассказ в литературе Бурятии : поиски жанровых форм / Г. Ц. Бадуева. – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского госуниверситета, 2002. – 120 с.
4. Балданмаксарова Е. Е. Бурятская поэзия XX века: истоки и поэтика жанра / Е. Е. Балданмаксарова. – М. : Компания СпутникУ, 2002. – 363 с.
5. Балданов С. Ж. Народно-поэтические истоки национальных литератур Сибири (Бурятии, Тувы, Якутии) / С. Ж. Балданов. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1995. – 447 с.
6. Балданов С.Ж. Художественная деталь в бурятской прозе / С. Ж. Балданов. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1987. – 176 с.
7. Биобиблиографический словарь репрессированных писателей Бурятии. – Улан-Удэ : БНЦ СО РАН, 1996. – 75 с.
8. Буряад литература. XX зуун жэлэй нэгэдэхи хахад : хрестомати. Нэгэдэхи хуби : Прозаическа зохёолнууд / сосгсолб. Л. Ц. Халхарова – Улаан-Үдэ : Буряад. гүр. ун-тедэй хэбл., 2009. – 240 х.
9. Галсанов Ц. Амар сайн, ахамад нүхэд! (Буряад совет зохёолой үндэнэ табигшад тухай дурдалганууднаа) / Ц. Галсанов. – Улаан-Үдэ : Буряад. ном. хэбл., 1980. – 159 н.
10. Гармаева С. И. Проблема типологии художественных традиций в национальной литературе / С. И. Гармаева // Вестник Бурятского университета. Серия 6. Филология. – Улан-Удэ: Изд-во Бурятского госуниверситета, 1997. – Вып.1. – С.112-118.
11. Гармаева С. И. Типология художественных традиций в прозе Бурятии / С. И. Гармаева. – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского госуниверситета, 1997. – 170 с.
12. Дагбаев Д. Д. Түрэл дайда Тарбагатай нютагнаа уран бэлигээр соробхилон ерэнэн Чимит Цыдендамбаев / Д. Д. Дагбаев. – Улаан-Үдэ : «Буряад үнэн» хэблэл, 2002. – 40 н.
13. Данчинова М. Д. Категории пространства и времени в художественной картине мира / М.Д. Данчинова. – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского госуниверситета, 2007. – 114 с.
14. Дугаржапова Т. М. Поэтика бурятского стиха / Т. М. Дугаржапова. – Улан-Удэ : Изд-во БНЦ СО РАН, 2002. – 200 с.
15. Дугаржапова Т. М. Язык поэтических произведений Д. Дашинимаева / Т. М. Дугаржапова. – Улан-Удэ : Изд-во БНЦ СО РАН, 1993. – 122 с.
16. Дугарнимаев Ц.-А. Буряад уран зохёолой түүхын баримтанууд / Ц. А. Дугарнимаев. – Улаан-Үдэ : Буряад. ном. хэбл., 1986. – 189 н.
17. Дугарнимаев Ц.-А. Жамсо Тумунов. Критико-биографический очерк / Ц. А. Дугарнимаев. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1960. – 154 с.
18. Дугарнимаев Ц.-А. Н. Фольклорные мотивы в рассказах Х. Намсараева // Социалистический реализм в творчестве Х. Намсараева / Ц.-А. Н. Дугарнимаев. – Новосибирск : Наука, 1979. – С. 24– 28.
19. Дугарнимаев Ц.-А., Бальжинимаева С. С., Цыретарова Н. Б. Буряад литература. Дунда нургуулин 10-дахи класста үзэхэ ном / Ц.-А. Дугарнимаев, С. С. Бальжинимаева, Н. Б. Цыретарова. – Улаан-Үдэ : Бэлиг, 1990. – 206 н.
20. Дугарнимаев Ц.-А. Н., Бальжинимаева С. С., Цыретарова Н. Б. Буряад литература. Дунда нургуулин 10-дахи класста үзэхэ ном / Ц.-А. Н. Дугарнимаев, С. С. Бальжинимаева, Н. Б. Цыретарова. – Улаан-Үдэ : Бэлиг, 1996. – 192 н.
21. Забадаев С. Т. К изучению произведений бурятских писателей в школе / С. Т. Забадаев. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1980. – 64 с.
22. Имixelова С. С., Шантанова Т. В. Женские образы в бурятской драматургии : архетипическое содержание и национально-культурный контекст / С. С.

- Имихелова, Т. В. Шантанова. – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского госуниверситета, 2015. – 140 с.
23. История бурятской литературы 1917–1955 гг. Ч.2.: Бурятская литература военных лет и послевоенного десятилетия (1941–1955). – Улан-Удэ : БНЦ СО РАН, 1995. – 196 с.
  24. История бурятской литературы 1917–1955 гг. Ч.1: Становление бурятской советской литературы (1917–1940). – Улан-Удэ : БНЦ СО РАН, 1995. – 256 с.
  25. История бурятской советской литературы. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1967. – 473 с.
  26. Ким И. А. Бурятская советская поэзия 20-х годов / И. А. Ким. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1968. – 251 с.
  27. Ким И. А. О рифме в бурятской поэзии // Советская литература и фольклор Бурятии / И.А. Ким. – Улан-Удэ : БКНИИ, 1961. – С. 71-94.
  28. Концепты в литературе Бурятии транзитивного периода. - Улан-Удэ : Изд-во Бурятского госуниверситета, 2011. – 143 с.
  29. Махатов В. Б. Проблемы социалистического реализма в бурятской литературе. Некоторые вопросы развития прозы /В. Б. Махатов. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1962. – 103 с.
  30. Махатов В. Б. Уран зохёолой уужам харгыда / В. Б. Махатов. – Улан-Удэ : Буряад. ном. хэбл., 1972. – 150 н.
  31. Найдаков В. Ц. Путь к роману. История формирования бурятской прозы / В. Ц. Найдаков. – Новосибирск : Наука, 1985. – 260 с.
  32. Найдаков В. Ц. Становление, развитие и распад бурятской советской литературы (1917-1995) / В. Ц. Найдаков. – Улан-Удэ : БНЦ СО РАН, 1996. – 106 с.
  33. Найдаков В. Ц. Чимит Цыдендамбаев // Современные писатели Бурятии / В.Ц. Найдаков. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1969. – 182 с.
  34. Найдаков В. Ц. Традиции и современность в бурятской литературе / В. Ц. Найдаков. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1974. – 141 с.
  35. Намсараева Ц. Б. Түүхэдэ мүнхэрһэн нэрэнүүд: Оюутан болон багшанарай хэрэглэхэ ном / Ц. Б. Намсараева. – Улаан-Удэ : «Бэлиг» хэблэл, 2002. – 84 х.
  36. Осорова С. Г. Психологизм в бурятской прозе / С.Г. Осорова. – Новосибирск : Наука, 1992. – 101 с.
  37. Очерк истории бурятской советской литературы. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1959. – 272 с.
  38. Скрынникова Т. Д., Батомункуев С. Д., Варнавский П. К. Бурятская этничность в контексте социокультурной модернизации (советский период) / Т. Д. Скрынникова, С. Д. Батомункуев, П. К. Варнавский. – Улан-Удэ : Изд-во БНЦ СО РАН, 2004. – 214 с.
  39. Соктоев А. Б. Становление художественной литературы Бурятии дооктябрьского периода / А. Б. Соктоев. – Улан-Удэ: Бурят. кн. изд-во, 1976. – 491 с.
  40. Соктоев А. Б. Хоца Намсараев. Путь к эпосу социалистического реализма / А. Б. Соктоев. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1971. – 212 с.
  41. Тюпа В. И. Аналитика художественного (введение в литературоведческий анализ) /В. И. Тюпа. – М. : Лабиринт, РГГУ, 2001. – 224 с.
  42. Халхарова Л. Ц. Национальная картина мира в прозе Ч. Цыдендамбаева /Л.Ц. Халхарова. – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского госуниверситета, 2010. – 132 с.
  43. Халхарова Л. Ц. История бурятского фольклора и литературы первой половины XX века: Программа и методические рекомендации / Л. Ц. Халхарова. – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского госуниверситета, 2006. – 26 с.
  44. Халхарова Л. Ц. Художественный мир прозы Ч. Цыдендамбаева /Л. Ц. Халхарова. – Улан-Батор : ТОДО БИЧИГ, 2013. – 146 с.
  45. Хамгашалов А. М. Опыт исследования бурят-монгольского стихосложения / А.М.

- Хамгашалов. – Улан-Удэ : Бурят.-Монг. гос. изд-во, 1940. – 85 с.
46. XX зуун жэлэй эхин үеын буряад уран зохёол : хрестомати / Согсолб. Л. Ц. Халхарова. – Улаан-Үдэ : «Бэлиг» хэблэл, 2009. – 164 х.

Ответственный зав. кафедрой бурятской и эвенкийской филологии Ошоров С.Г.